

Strategické poznatky z války Spojených států proti teroristické organizaci Al Kajda

Spojené státy a jejich spojenci vedou válku proti mezinárodnímu terorismu. Podle Clau-sewitz je válka pokračováním politiky jinými prostředky a je vedena s cílem změnit poměr sil mezi státy nebo získat výhody politické, ekonomické, územní atd. Z tohoto hlediska lze každou válku, která je pokračováním politiky, považovat za omezenou.

Al Kajda (arabsky základna, struktura) teroristickým útokem dne 11. září proti USA pokračuje ve válce s mystickým cílem, cílem ležícím mimo oblast politiky, a to v rámci islámské svaté války „džihád“ (jihad) proti nevěřícím, ve válce považované za válku spravedlivou, ve válce považované za náboženskou povinnost pro všechny muslimy a za vojenskou akci. Tato náboženská povinnost zanikne teprve tehdy, až bude celý svět podřízen islámu, protože islám rozděluje svět do dvou proti sobě stojících sfér:

- *dar-al-islam* neboli teritorium islámu, kde islám již zvítězil a kde vládne islámský zákon,
- *dar-el-harb* neboli teritorium války, tj. neislámský svět.

Džihád je nástrojem pro přeměnu teritoria války na teritorium islámu. Stav války mezi oběma teritorii nesmí ustát, dokud nebude dosaženo vítězství islámu nad nevěřícími, nad úpadkovým a pohanským Západem a dokud všichni lidé nepřijmou islám za svoje náboženství. Vedoucí činitelé Al Kajdy byli přesvědčeni, že ničivý úder proti srdci nenáviděné Ameriky přesvědčí mnoho Američanů o převaze islámu.

Džihád – svatá válka – je válkou neomezenou z hlediska cílů, rozmachu a prostředků. Ovšem považovat teroristické piloty z 11. září za tzv. kamikadze – stejně jako se za ně pokládají pachatelé sebevražedných útoků v Izraeli – je věcně nesprávné. Rozdíl mezi oběma skupinami je výrazný jak z morálního, tak vojenského i geopolitického hlediska.

- Japonští piloti kamikadze, kteří v letech 1944 a 1945 útočili na válečná plavidla, byli vojáci, kteří na rozkaz velitele se strachem bojovali proti vojákům nepřátelského státu s taktickým úkolem změnit poměr sil; ozbrojení američtí námořníci se mohli bránit a bránili se.
- Piloti-teroristé se považovali za mučedníky, s úsměvem se těšili na příchod do zaslíbeného ráje a prostě masakrovali tisíce bezbranných osob.
- K přípravě války využil bin Ládín pro svou organizaci útočiště v horském terénu, kde probíhal velmi náročný a mnoholetý mentální a fyzický výcvik budoucích „mučedníků“ a odkud se uskutečňovala infiltrace spících sítí u nepřítelů.

Strategie a taktika Al Kajdy pro destabilizaci

Dlouhodobý strategický cíl organizace Al Kajda byl vysvětlen výše. K jeho dosažení spočívala strategie Al Kajdy ve snaze o destabilizaci muslimských států, zejména usilovala o zhroutil dvou pilířů americké moci a vlivu v regionu Perského zálivu a Střední Asie – saúdsko-arabského a pákistánského režimu. Nehledě k jejich vnitřnímu i vnějšímu fundamenta-

lismu, považuje Al Kajda tyto dva státy vzhledem k jejich blízkým vztahům se Spojenými státy za zkažené. Vedoucí této organizace mj. předpokládali, že hromadným a překvapivým úderem proti mocným a obávaným Spojeným státům získají na svou stranu saúdsko-arabské a pákistánské obyvatelstvo a vojenské elity a přivedí tak zhroucení jejich režimů.

Bin Ládín připravil na George W. Bushe past: útok dne 11. září podle něj měl vyvolat ničivou a neúměrnou odvetu proti muslimským státům, Kábul, Bagdád a možná i Teherán budou bombardovány. Tuto variantu považoval bin Ládín za nejpravděpodobnější. Čím více muslimů bude americkým bombardováním zabito, tím více muslimských států se postaví proti USA, tím větší bude destabilizace regionu. Avšak následující postup USA naprosto neodpovídal bin Ládinovým předpokladům. Přestože byly Spojené státy citelně zasaženy, Al Kajda svých strategických cílů nedosáhla.

Na **taktické úrovni** postupovala Al Kajda čtyřmi směry: mediálním, rétorickým, geografickým a místně politickým.

Medializace teroristického útoku 11. září nabyla neobvyklých dimenzí. Útok byl organizován s vysokou přesností, vyvolal velký dojem na obyvatelstvo celé planety a prokázal sílu a odhodlání nesrovnatelně slabšího útočníka. Avšak trauma vyvolané útokem se u Američanů rychle změnilo v jejich odhodlání po odvetě. Taktika Al Kajdy, snažící se ukázat světu poníženého protivníka, se rychle obrátila proti svým původcům.

Rétorika bin Ládira, zaměřená do arabsko-muslimského světa, sledovala obranu Palestiny, avšak bez výsledků. Odůvodnění útoku z 11. září palestinským problémem bylo málo věrohodné.

Geografie Afghánistánu, jakmile se moci v roce 1996 zmocnil Talibán, poskytovala optimální politický úkryt pro Al Kajdu. USA ovšem okamžitě zahájily odvetnou leteckou ofenzivu ve spojení s pozemní ofenzivou Severní aliance, a to ještě před příchodem zimy.

Místním politickým opatřením byl atentát na velitele sjednocených sil stojících proti Talibánu Massouda (Masúda), a to dva dny před útokem 11. září. Atentát měl zmařit eventuální spolupráci Severní aliance a Spojených států. Avšak Massoud byl ihned nahrazen a Severní aliance byla účinnou vojenskou silou v boji proti Talibánu.

Taktika Al Kajdy tedy byla ve všech směrech neúčinná.

Chyby Al Kajdy v hodnocení situace

Al Kajda se dopustila dvou základních chyb v hodnocení situace:

- jednak významu úderu provedeného 11. září,
- jednak rozhodnosti USA jako protivníka.

Jestliže by byla Al Kajda provedla úder proti symbolickému cíli ve Spojených státech, např. proti soše Svobody, Spojené státy by nemohly požadovat solidaritu světového veřejného mínění, nemohly by uplatnit článek 5 smlouvy NATO, nemohly by požadovat neutralitu muslimských států. Prezident USA by byl ponížen a zesměšněn a nemohl by zasadit vojenskou sílu proti teroristům Al Kajdy a jejich ochránci Talibánu. Avšak proti očekávání cíle a následky teroristického útoku proti USA vyvolaly rozsáhlou vlnu solidarity s USA a podporu v jejich boji proti terorismu. Al Kajda a Talibán se dostaly do izolace.

Racionální strategický přístup spočívá v tom, že je protivníkovi ponechána určitá, nepřilíh velká škála způsobů jednání-odvety, a že se mu znemožní počítat při odvetě se samozřejmou

podporou třetích mocností. Al Kajda ale takový přístup nezvolila. Existovala jediná možná odpověď. Dalším z nejvážnějších politických a vojenských důsledků pro Talibán a Al Kajdu bylo úplné uzavření afghánských hranic. Mnohé státy se následně pasivně nebo aktivně připojily k úsilí USA o rozdrčení Al Kajdy, proti ní se spojili i bývalí nesmiřitelní nepřátelé (USA – Rusko), jež by bylo možné považovat za partnery. Ze strany Al Kajdy došlo bezpochyby k chybě v úsudku, respektive hodnocení protivníka.

Druhá chyba spočívá v geopolitických představách islamistů. Jejich vnímání je deformováno: západního protivníka považují za dekadentního, bojácného, oslabeného pohodlím a blahobytem a zcela neschopného nosit zbraň. Proto bin Ládín a velitel Talibánu Muhammad Umar očekávali hromadnou a neobratnou odvetu, nepodporovanou americkým veřejným míněním, o kterém se mylně domnívali, že bude traumatizované myšlenkou na vyslání vojáků na bojiště do Afghánistánu (na základě nedávných zkušeností SSSR v této zemi a USA ve Vietnamu). Na bojiště byly vyslány kromě letectva příslušníci jednotek pro speciální operace, jež jsou zcela odlišní od vojáků základní služby, kteří byli zasazeni ve Vietnamu.

Spojené státy tváří v tvář Al Kajdě (jež sledovala iracionální cíle a uplatňovala strategii zatíženou vážnými chybami) prokázaly ve dvou měsících vojenské, psychologické a diplomatické války velmi reálnou energii, akceschopnost a účinnost.

Spojené státy si udržují převahu

Ve vývoji strategie Spojených států bude 11. září nesporně znamenat změnu (zřejmě méně hlubokou, než se původně zdálo). Určitě to ale nebude změna jejich hlavního geopolitického cíle – zůstat jedinou supermocností planety. Fakt, že se bývalý spojenec USA proti včerejšímu protivníkovi (Sovětskému svazu) stal náhle nepřítelem, jehož je nutno stůj co stůj zničit, na tom nic nemění.

Paradoxně lze očekávat, že Spojené státy po vítězství nad Al Kajdou (minimálně po zničení její ústřední infrastruktury v Afghánistánu) ještě více posílí svou politickou, ekonomickou a vojenskou převahu na planetě, což je výsledek zcela opačný, než jaký plánovala Al Kajda.

Na Blízkém východě a ve Střední Asii je prioritním cílem stabilita tamních režimů. Spojené státy tam neměly nikdy mnoho spojenců, ale i velmi málo nepřátel. Aby byla zachována stabilita arabských muslimských států zasažených fundamentalistickou propagandou (Egypt, Pákistán apod.), i věrnost arabských spojenců (Saúdská Arábie, Turecko), musely Spojené státy demonstrovat, že jsou nejen schopné účinné vojenské odvety, ale také jsou odhodlány k jejímu provedení. Existovala dvě omezení: nedotknout se muslimského cítění, a přitom ukázat skutečný poměr sil. Hromadný, zhoubný a ponižující útok 11. září nepřipouštěl jinou možnost, než úplné vojenské zničení Al Kajdy. V případě, že nebude Talibán spolupracovat, zničit i jeho, jako oficiálního ochránce Al Kajdy. Projevy a vystoupení amerického prezidenta tento cíl formulovaly zcela jednoznačně.

K dosažení takto stanoveného cíle byla zvolena strategie izolace a ofenzivní taktika.

Strategie izolace

Po útoku 11. září bylo třeba oddělit bin Ládína jako nepřítele číslo jedna nejen od případné podpory ze strany některých států, ale především od jeho sítě na hranicích Afghánistánu. K tomu musel Washington vynaložit velké politické a finanční úsilí v Pákistánu i bývalých sovětských republikách s muslimským obyvatelstvem.

Pákistán hrál v plánech USA proti Al Kajdě důležitou úlohu. USA v první řadě zrušily omezení zavedená proti Pákistánu po jeho jaderných zkouškách v roce 1998 a dosáhly toho, že Pákistán hermeticky uzavřel hranice s Afghánistánem. Přímé hrozby bin Ládina chráněného Talibánem na adresu Pákistánu byly pro Pákistán vítanou záminkou k opuštění dosavadního chráněnce – Talibánu – a k přechodu k všestranné spolupráci s ozbrojenými silami USA. Tato politika byla pro pákistánského prezidenta sice nebezpečná, protože nebyla u většiny proislámského obyvatelstva populární, avšak byla diktována hrozbou USA, že Pákistán bude jako spojenec v regionu nahrazen Indií, se všemi důsledky z toho plynoucími. Proto se přes riziko lidového povstání a vojenského převratu Pákistán připojil na stranu USA.

Spojené státy zahájily jednání se třemi republikami na severních hranicích Afghánistánu: s Tádžikistánem, Uzbekistánem a Turkmenistánem ve snaze zachovat jejich neutralitu a zabránit jejich vnitřní destabilizaci, kterou by mohla způsobit infiltrace bojovníků Al Kajdy. Kromě toho v blízkosti Tádžikistánu působila afghánská Severní aliance.

V Uzbekistánu, v blízkosti afghánských hranic, dostaly ozbrojené síly USA k dispozici zrušenou vojenskou základnu. Tak byla Al Kajda zcela izolována.

Plán Spojených států předpokládal využití různorodé, početně slabé Severní aliance, bojující proti Talibánu, která v tomto plánu hrála nenahraditelnou úlohu a byla pro místní obyvatelstvo i pro odpadlíky od Talibánu legitimní silou. Ozbrojené síly USA dodávaly Severní alianci velká množství zbraní, munice, potravin a pohonných hmot.

Politická a mediální taktika

Pro podporu své strategie izolace a zničení Al Kajdy Spojené státy naléhavě potřebovaly podporu svých spojenců v arabských muslimských státech. Mezi situací za války za osvobození Kuvajtu a současnou situací byl základní rozdíl: nyní byly muslimskou silou zasaženy západní cíle a žádný muslimský stát nemůže riskovat podporu Spojených států při realizaci odvety. Z tohoto důvodu se proti-ládínovská koalice v praxi skládala pouze z amerických a v malé míře britských a francouzských sil. Spojené státy se musely spokojit s příznivě nakloněnou neutralitou muslimských států, zaplacenou slibem jednání v palestinské otázce.

Kromě toho bylo nutno získat veřejné mínění na Západě, což bylo snazší, protože vidělo obrazy úderů proti New Yorku.

Spojené státy kombinovaly svou vojenskou intervenci s humanitární, především potravinovou pomocí shazovanou z letounů. Avšak tato taktická iniciativa neměla úspěch. Potravinových balíčků se ve velké míře zmocnili bojovníci na obou stranách fronty Severní aliance – Talibán, a tyto balíčky obsahovaly potraviny neodpovídající místnímu způsobu obživy.

Vojenská taktika byla účinná

Spojené státy byly dne 11. září vojensky napadeny podle čl. 5 smlouvy NATO. Podpora USA ze strany spojenců byla psychologická a politická, jakož i vojenská, spočívající ve využití vojenských základen především v Turecku.

V kampani ozbrojených sil Spojených států nebylo z taktického hlediska nic příliš nového: hromadné letecké bombardování pro dosažení letecké nadvlády (zničení nepřátelských letounů, které byly jen zřídka ve vzduchu, jakož i pozemní PVO). Ve druhé etapě šlo o ničení zásob pohonných hmot, potravin a těžké výbroje.

Kromě letecké nadvlády měly vliv tyto skutečnosti: uzavření hranic státu, který nevyrábí žádnou výzbroj, rostoucí potíže protivníka při přemísťování (nedostatek pohonných hmot a vozidel) – a to v situaci, kdy měla být velkou výhodou především jeho mobilita – aktivní přítomnost pozemního spojení (Severní aliance), zasazení speciálních sil disponujících vybavením nesrovnatelným s vybavením protivníka. Za těchto podmínek a daného poměru sil nenastalo „americké fiasko“, které ukvapeně předpovídali někteří novináři. Během dvouměsíčního vojenského tažení byl režim Talibánu poražen a s ním byla zničena i ústřední infrastruktura Al Kajdy.

Poznatky a perspektivy

Jako po každé krizi, která se vyvinula v otevřenou válku, ať byly její povaha a průběh jakékoli, je možno získat brzy po ní určité poznatky, počínaje geostrategickými.

Nedošlo k uvážnutí v krizi. George W. Bush neupadl do léčky jako ve své době a za jiných okolností Johnson ve Vietnamu a Brežněv v Afghánistánu. Ozbrojené síly USA byly obeznámeny s velmi obtížnou geografii, vzaly na vědomí cíle a strategii protivníka a aplikovaly slavnou doktrínu „žádní mrtví“. Byly zasazeny profesionální pozemní jednotky pro speciální operace, dokonale vybavené a vycvičené, působící v terénu v naprostém utajení. Je zjevné, že tyto jednotky utrpěly ztráty, avšak v budoucnosti to bude veřejné mínění považovat za sice politováníhodné, avšak odpovídající řádu věcí ve válce.

Bezprecedentní rozsah útoku 11. září určil za vojenskou odvetu nekvantifikovatelnou vojenskou cenu. Výzkum veřejného mínění v USA mezi 12. září a 8. prosincem zjistil jednoduše a priori přijetí ztrát na životech amerických vojáků. Vyslání „obyčejných“ jednotek (na rozdíl od jednotek pro speciální operace) nebylo nutné.

Druhý geopolitický poznatek je vnější: Spojené státy se mohou těšit z pasivity muslimských mas vůči výzvě bin Ládina k vedení svaté války a vůči porážce afghánského Talibánu výlučně západními vojáky, protože riziko spojené s intervencí v Afghánistánu spočívalo hlavně v arabském světě. Je známo, že šéf Al Kajdy vložil veškeré svoje naděje do lidových mas států vydaných na pospas pauperizaci a islámské agitaci. S výjimkou tří větších manifestací v Pákistánu je nutno konstatovat, že muslimský, zvláště obávaný arabský svět vůbec nemanifestoval rozhodné odsouzení Spojených států.

Tato pasivita, téměř udivující vzhledem k postojům proamerických arabsko-muslimských států a odborníků pro mezinárodní vztahy, bezpochyby dokazuje nedůvěru v prostředky svaté války proti Západu.

Vítězové a poražení

Po každé geopolitické bouři jsou vítězové a poražení, samozřejmě i mimo samotné bojující strany. I zde může několik států těžit z nové situace ve Střední Asii, která se vyvinula k jejich prospěchu.

Vládní moc v Pákistánu, přesto že značná část veřejného mínění byla proti ní, se udržela a těží ze spolupráce se Spojenými státy.

Rusko projevilo dobrou vůli: souhlasilo s tím, aby Uzbekistán pronajal základnu ozbrojeným silám USA, aby byly v Tádžikistánu umístěny logistické jednotky USA a aby byly v Afghánistánu trvale umístěny jednotky USA atd. Za to očekává méně agresivní energetickou politiku USA v kavkazském a kaspijském regionu a volnou ruku Ruska v Čečensku.

Bývalé sovětské republiky mohou rozvíjet obchodní styky s USA, urychlit projekty ropovodů a plynovodů ze Střední Asie k Indickému oceánu přes Afghánistán a dokonce jednat o partnerství s NATO.

Čína mlčky schvalovala válku vedenou USA na jejích hranicích a očekává, že může potlačit muslimy na svém území.

Izrael může očekávat podporu amerického a evropského veřejného mínění ve svém boji proti muslimské svaté válce.

Za neúspěšný je třeba považovat boj proti islámskému fundamentalismu. Tažením proti Al Kajdě sice byla zničena rozsáhlá teroristická infrastruktura a režim, který ji chránil, avšak z geopolitických důvodů souvisejících s ropou pravděpodobně přetrvá aliance Spojených států se státy, jež otevřeně financují a podporují většinu aktivních a pomstychtivých islámských skupin a režimů po celém světě.

Odveta Spojených států za zločin proti lidskosti dne 11. září byla legitimní a těžce postihla jeho původce. Strategie zvolená pro dosažení stanoveného cíle byla velmi účinná. Pokud jde o ostatní, platí teze, že všechny státy hájí pouze své zájmy a bylo by naivní věřit, že osud žen anebo menšin pod barbarským režimem by přinutil mocnosti k vojenské intervenci, podobné afghánské operaci v roce 2001.

Pouze apokalyptické a nekontrolovatelné jednání, vymykající se z oblastí kompromisu a sdílených zájmů, dokáže přinutit demokratické státy k rázné odvetě hrozící porobením nebo dokonce politickou sebevraždou. Toto Usáma bin Ládín bohužel nepochopil. I když byl (prozatím) poražen, je nutno dávat pozor, aby se neobjevil další „bin Ládín“, obratnější ve strategických otázkách, který by našel přízeň u obelhaných západních vlád. Odveta by se potom musila uskutečnit po probuzení z pohromy daleko horší než bylo 11. září.

(-nast-)

Literatura:

G. Chailland, A. Blin: Dictionnaire de stratégie militaire.

Les enseignement de la guerre États-Unis Al Kajda, *Défense nationale*, č. 2 a 3/2002.

Mnoho vlád NATO vydává příliš málo na obranu. A mnoho vlád promrhá to, co vydá na kapacity, které vůbec nepřispívají k jejich vlastní bezpečnosti, bezpečnosti Evropy nebo k širším kolektivním zájmům. Mnoho se v současné době hovoří o jednostrannosti Spojených států a o evropské slabosti. Mnoho z toho není pravda. Ale je naprosto pravda, že pokud Evropa neudělá víc ve vojenské oblasti, nebudeme schopni operovat po boku rychle se modernizujících amerických ozbrojených sil. Jako angažovaný atlantista a jako angažovaný Evropan věřím, že to by byla katastrofa pro Spojené státy a pro Evropu. Takže chce-li Evropa využít svoji ekonomickou sílu, dojde-li ke krizím na jejím prahu nebo v širším měřítku, musíme modernizovat naše vojenské síly. A musíme to udělat rychle.

NATO ve 21. století

Z projevu generálního tajemníka NATO George Robertsona
na Univerzitě Karlově v Praze 29. 3. 2002.